

lem általában igen gyenge lábón állt. Az iskolai szabályzatok igen szigorúak voltak ugyan, de mivel a tanító nem volt független ember, hiszen a polgárság jóvoltából élt, — a fegyelmi büntetéseknek alig volt hatásuk. Vizsgálatot évenként kétszer tartottak nagy ünnepélyességgel: márciusban és Szent Mihálykor. Ilyenkor a jeles tanulók különféle ajándékokat kaptak. A vizsgálatok után következő szünetben iskolai drámákat adtak elő a tanulók, kezdetben latin nyelven, később németül. Sok panasz merült fel a zugiskolák ellen. A zugiskolákat rendszerint a hanyag vagy büntetett tanulók keresték fel. A városok általában sokat áldoztak az iskolákra és a szegény, jó előmenetelű tanulók segélyezésére; a külföldi egyetemeken tanulónak ösztöndíjakat adtak. A külföldi egyetemek közül főleg a wittenbergi, jénai, goldbergi, königsbergi, boroszlói, tübingai, bécsi, gráci és a páduai egyetemet keresték fel. Az ellenreformáció megerősödésével e városok iskolaügye hanyatlásnak indul. A polgárság ereje a hosszú küzdelemben ellankad, az erőszakkal felállított katolikus iskolákba gyermekeit nem küldi, úgyhogy a tanulók létszáma állandóan csökken, s amikor a XVII. század 70-es éveiben katonaságot helyeznek ezekbe a városokba, a polgárság ellenállása teljesen megtörik, az iskolák elvesztik protestáns jellegüket.

Ha a bányavárosok iskolaügyét a XVI—XVII. század szemszögéből nézzük, azt kell megállapítanunk, hogy e városok iskolaügye a kor színvonalán állt és ezek az iskolák nagymértékben hozzájárultak e vidék kultúrájának emeléséhez. Kétségtelen, hogy ez iskolák révén jutottak el a kor tudományos ismeretei szélesebb rétegekbe, és az is bizonyos, hogy nagyban hozzájárultak e kor erkölcsének javításához. Kétségtelenül nekik köszönhető nagyrészt, hogy e vidék emelkedettebb erkölcsi élete megmaradhatott olyan korban, mint amilyen a XVI—XVII. század volt.

A felvidéki alsó bányavárosok iskolaügye sok tekintetben hasonlít a felsőmagyarországi északibb bányavárosok és általában a szepesi városok iskolaügyéhez, s kívánatos volna, hogy emezek iskolaügyének is akadjon olyan alapos kutatója, hogy tiszta képet kapjunk az egész Felvidék iskolaügyének multjáról.

Lux Gyula.

1. S. K. Turossi: *Foreign and comparative education. A list of references.* Bulletin, 1930 no. 10. (59 l.)
2. M. M. Proffitt: *High-school clubs.* Bulletin, 1934, no. 18. (64. l.)
3. R. A. Gray: *Doctors theses in education.* Pamphlet no. 60, 1935. (69 l.)

Az Egyesült Államok washingtoni oktatásügyi hivatala (*Office of Education*) időhöz nem kötve kisebb-nagyobb tanulmányokat ad ki a nevelés- és oktatásügynek egyes, rendszerint időszakos kérdéseiről. Minthogy ezeket a dolgozatokat hivatalos adatok alapján és lehetőleg átfogó nemzetközi szempontból hivatott szakemberek (specialisták) írják, méltán tarthatnak számot szélesebb körök érdeklődésére. Ezúttal a címbeli három tanulmányt ismertetjük röviden.

1. Az *Office* egyik feladatának ismeri a külföldi tanügy szemmel tartását, hogy útbaigazítással szolgálhasson azoknak, akik a nemzetközi kultúrának ezt a területét tanulmányozzák és akiknek száma nőttön-nő. Ezt a célt szolgálja ez a füzet is, amely valóságos bibliográfiája az utóbbi évtizedekben megjelent, a nemzetközi oktatásügyre vonatkozó műveknek. Az 1. rész (3—12. l.) az általános jellegű munkákat sorolja fel a szerzők nevének betűrendjében: évkönyvek, egyetemes áttekintések, külföldi missziós iskolák, a mezőgazdasági, kereskedelmi, orvosi, műszaki oktatásra vonatkozó munkák. A 2., terjedelmesebb rész (13—59. l.) az országnevek betűrendjében sorolja fel a megfelelő munkákat eredeti nyelvi címükkel. A hazánkra vonatkozó részen (37—38. l.) a többi közt *Baranyai*, *Kornis*, *Tomcsányi* nevével találkozunk. A címek után egy-két sor jelzi a tartalmat, s ez a *bibliographie raisonnée* nagyban megkönnyíti a gyakorlati eligazodást.

2. Tekintettel az utóbbi években rohamosan elszaporodott középiskolai tanulókörökre, diákegyesületekre és számottevő kihatásukra, a tanulók öntevékenységre, egyéni hajlamaik kialakulására, sőt nem ritkán jövőendő élet-hivatásukra, az illetékes körök elérkezettnek látták az időt arra, hogy ezzel a pedagógiai és társadalmi vonatkozásban egyaránt fontos intézménnyel behatóan foglalkozzanak: hivatalból megállapítsák elterjedését, jellegét, szervezetét, munkakörét. Evégből 1933-ban szerényebb keretben 1100 középiskolához küldtek részletes kérdőíveket, amelyekre 883 helyről érkeztek válaszok. Ez a szám a középiskolák összes létszámának 4%-a, a bennük tömörülő tanulók (959.438) a tanulók összes létszámának 16%-a. Az intézeteket a középiskoláknak mind a négy fajából válogatták ki és tekintettel voltak a városok nagyságára is. A főbb kérdések ezek voltak: a társaság értéke a) hivatásbeli kiképzés, b) az iskolai tanulmányok, c) az alkalmi szabad foglalkozás, d) különleges egyéni hajlamok kifejlesztése szempontjából. Az eredményeket ezek sorrendjében négy részletes táblázat szemlélteti, részben grafikonnal. Ezekből kiderül, hogy a 883 középiskola közül 92,4%-nak van tanulóegyesülete, továbbá, hogy az újabb keletű, úgynevezett *junior high school*-ok az egyesületek és tagok száma dolgában előljárnak (iskolánként átlag 15 egyesület, a tagtanulók száma 59,1%). A leányok az egész vonalon 55%-kal a fiúk fölé kerekedtek. A diákkörök jellegét illetőleg tanulmányunk 26 (!) csoportot különböztet meg, amelyekről az 5—30. táblázat ugyancsak részletes számbeli kimutatást közöl. Képviselve van itt a kultúrának szinte valamennyi területe: művészet, gyűjtés, repülés, mezőgazdaság, irodalom és írás, személykultúra, nemzeti szervezkedés, társadalomtudományok, sportok stb. stb. Ez a sokoldalúságra való törekvés, a differenciálódás következményeként, nálunk is megnyilatkozik az önképzőköröknek szakkörökben való elkülönülésében. Külön fejezet ismerteti a társaságok szervezetét, illetőleg szervezkedését, amely utóbbi főleg három irányban történik: a) az egy irányban működni óhajtó tanulók részéről, b) egy vagy több tanár, c) az igazgató vagy előljáróság kezdeményezéséből. Erre és a társaságok munkakörére nézve egyes intézetek szabályzatai szolgálnak bő adatokkal. Az eredményeknek összefoglalása után a szerző több kapcsó-

latos kérdést vet fel, amelynek jövő megoldása pedagógiai és iskolai szempontból fontosnak mutatkozik. Ilyenek: Mennyire kellene és lehetne a tanulóegyesületek tevékenységét az iskolai (tantervi) munkába bevonni? Mely egyesületek legértékesebbek? Iskolánként legfeljebb hány egyesület működhet? Mily elvek szerint bírálendő el valamely egyesület fenntartása, ki illetékes engedélyezésére, elhelyezésére? Melyek legyenek a tagság feltételei és ki hivatott ezeknek megállapítására? Stb. A 3½ lapra terjedő irodalom, bár csupán az 1928—33. évi időszakra szorítkozik, mutatja, hogy odaát milyen buzgón és széles körben foglalkoznak a szóbanforgó intézménnyel.

Vázlatos ismertetésünket nem fejezhetjük be anélkül, hogy e felette tanulságos füzettel kapcsolatban legalább futólag meg ne emlékezzünk a mi *önképzőkörainkről*, erről a magyar talajból kinőtt, eredeti és több mint évszázados multa visszatekintő intézményről, amely — érzésünk szerint — sem az iskola, sem a nyilvánosság részéről nem tapasztal megérdemelt megbecsülést, hiszen még hivatott, önálló feldolgozásban sem részesült. Az amerikai példa talán ösztönzésül szolgálhatna arra, hogy ez a monográfia a minisztérium erkölcsi és anyagi támogatásával Társaságunk vezetése mellett létrejöhön. Most talán még meg lehetne szerezni és *menteni* az elszakított területekre vonatkozó, kétszeresen értékes adatokat is.

3. Az *Office*-hoz 1934. szeptember 15-ig 1727 magisteri (képesítő) és doktori értekezést küldtek be, az utóbbiak (számszerint 797) nyomtatásban is megjelentek és kölcsönvételre rendelkezésre állanak. Füzetünk szakok szerint részletezve sorolja fel betűrendben ezeknek a tanulmányoknak teljes címeit, betűrendben s folytatólag tárgy, szerző és intézmény szerint, ami az eligazodást nagyon megkönnyíti. Hogy az olvasót némileg tájékoztassuk a tartalomról, illetőleg arról az arányról, amellyel a különböző pedagógiai tényezőket feldolgozták, a következőkben csökkenő sorrendben említünk néhány fontosabb címszót, a rájuk vonatkozó értekezések számát zárójelbe közé iktatjuk: Pszichológia (80), tesztek és mértékek (46), történelem (35), iskolai közgazgatás (25), módszerek (22), egészségre való nevelés (21), tanítóképzés (20+4), angol nyelv (19), gyermektanulmány (14), iskolaépületek (13), vallásos nevelés (12), testnevelés (6), nemzetköziség (3), rádió (2). A teljesség kedvéért az egyes csoportok végén utalások vannak a rokon vagy kapcsolatos tényezőkre. Úgy véljük, hogy az úgynevezett csak javára szolgálna, ha időnként nálunk is közölnék a pedagógia körébe vágó doktori értekezések lajstromát. *kf.*

Arno Förtsch: Freies Werkschaffen und Gestaltungstypen. Hermann Böhlau Nachfolger. Weimar, 1933.

A jénai kísérleti munkának egyik értékes hajtása ez a mű. Az egyetemhez csatolt pedagógiai kutató intézet a gyermeki típusok felismeréséhez keresi az utakat. Förtsch munkája újabb adalék a több oldalról megalapozott, valóban nagyszabású építményhez.

Förtsch az alkotó gyermek típusait állapítja meg s ugyanakkor, amikor a gyermekléktan területén mozog, az eredményeket leszúri a pedagógia számára is. Bár nem életbevágóan jelentős ez a típusbeosztás a gyermekek jellem-